

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums “Ražojošu patērētāju enerģija un enerģijas ražošanas kooperatīvi: iespējas un problēmas ES dalībvalstīs”**(pašiniciatīvas atzinums)**

(2017/C 034/07)

Ziņotājs: **Janusz PIETKIEWICZ**

Pilnsapulces lēmums	21.1.2016.
Juridiskais pamats	Reglamenta 29. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sa- nāksmē	6.10.2016.
Pieņemts plenārsesijā	19.10.2016.
Plenārsesija Nr.	520
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	225/4/3

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK nostāja ir tāda, ka vispārējai attīstībai, kas saistīta ar patērētāju nodrošinātu decentralizēto enerģijas ražošanu, jāklūst par Eiropas Savienības enerģētikas politikas nozīmīgu un pastāvīgu sastāvdaļu. Šāds risinājums ir izdevīgs un var pat būt nepieciešams, ņemot vērā energoapgādes drošības, vides un sociālos apsvērumus.

1.2. Ražojošu patērētāju enerģijas īpatsvars kopējā enerģijas ražošanā būtu jāpielāgo katras dalībvalsts īpatnībām. Tāpēc EESK ierosina Eiropas Komisijai izstrādāt pamatnostādnes attiecībā uz ražojošu patērētāju enerģiju, taču detalizētiem noteikumiem šajā jomā būtu jāpaliek katras dalībvalsts kompetencē.

1.3. Patērētāju veiktai enerģijas ražošanai var izmantot plašu atjaunojamu energoresursu klāstu, un tā ir iespējama jebkurā vidē neatkarīgi no klimatiskajiem apstākļiem.

1.4. Ražojošu patērētāju plaša parādīšanās tirgū kļuva iespējama, pateicoties jaunajām tehnoloģijām, digitālajai revolūcijai un patērētāju vēlmei tieši piedalīties ekonomikas procesos.

1.5. Lai ražojoša patērētāja jēdziens dalībvalstīs būtu labāk saprotams, Komiteja ierosina Komisijai izstrādāt ražojoša patērētāja pamatdefinīciju, kas aptvertu tādus kopīgus pamatelementus kā iekārtu lielums, individuāla un kolektīva enerģijas ražošana, iekārtu īpašumtiesības, saražotās enerģijas pārpalikuma jautājums.

1.6. Par ražojošu patērētāju var kļūt jebkurš neatkarīgi no īpašumtiesībām uz attiecīgo nekustamo īpašumu, iekārtām vai aprīkojumu. Piemēram, par ražojošu patērētāju var būt gan viengimenes mājas īpašnieks, gan dzīvokļa īrnieks daudzdzīvokļu mājā.

1.7. Pateicoties ražojošu patērētāju enerģijas ekonomiskajām priekšrocībām, kas galvenokārt ir saistītas ar enerģijas pārvades zemākām izmaksām, vietējo energoresursu labāku izmantošanu un vietējo kopienu nodarbinātības aktivizāciju, īstermiņā vajadzētu nodrošināt, ka šī enerģētikas joma darbosies bez papildu atbalsta mehānismiem.

1.8. Ietaupījumi un sociālās priekšrocības, kas izriet no apzinātāka un aktīvāka patēriņa, decentralizēta atjaunojamo energoresursu izmantošana, zudumu mazināšana tīklā, kā arī ar sadarbību saistītā efektivitāte, var strauji radīt pozitīvu atdevi no ieguldījumiem, kas veikti patērētāju enerģijas ražošanas iekārtās, enerģijas pārvadē un sadalē, vietējos tīklos un to apsaimniekošanas sistēmās, kā arī enerģijas uzkrāšanas attīstībā.

1.9. Nekādā gadījumā ražojošu patērētāju atbalsta shēmas nedrīkst kropļot konkurenci enerģijas tirgū un izslēgt citus dalībniekus, un minētajās shēmās ir arī jāņem vērā tas, ka šajā tirgū ir enerģijas patērētāji, kas nevar vai nevēlas kļūt par ražojošiem patērētājiem.

1.10. Finanšu risinājumiem, kas var ietekmēt ražojošus patērētājus, piemēram, nodokļiem, tarifiem un citām maksām, ir jābūt šiem dalībniekiem draudzīgiem. Nekādā gadījumā tiem nevajadzētu enerģētikas tirgū diskriminēt ražojošus patērētājus.

1.11. Dinamiskas attīstības pamats ražojošu patērētāju enerģijas jomā ir labas partnerattiecības starp ražojošiem patērētājiem, citiem enerģijas ražotājiem un uzņēmumiem, kas nodarbojas ar enerģijas pārvadi un sadali. Ir jārada apstākļi, lai visi enerģijas tirgus dalībnieki gūtu labumu no patērētāju īstenotas ražošanas attīstības. EESK ierosina Komisijai veikt pētījumus, lai rastu risinājumus šajā jomā.

1.12. Ir jāievieš procedūras, kas aizsargātu ražojošus patērētājus no enerģijas pārvades un sadales uzņēmumu, kā arī lielo enerģijas ražotāju monopola darbībām.

1.13. Kopumā ražojošs patērētājs ražo enerģiju savām (paša, iedzīvotāju grupas, mājsaimniecību, lauku saimniecību, mazo uzņēmumu) vajadzībām. Aprīkojuma jaudu nav iespējams precīzi pielāgot savām enerģijas vajadzībām. Tāpēc ļoti svarīgi ir rast risinājumu problēmai saistībā ar enerģijas pārpalikumu. Šī problēma gūst vēl lielāku nozīmi, ja vēlamies (kā tam vienmēr vajadzētu būt) motivēt ražojošu patērētāju samazināt enerģijas patēriņu.

1.14. Ražojošu patērētāju enerģijas patēriņa optimizācijas process būtu jāatbalsta, izmantojot viedo dzīvesveidu (*smart living*) sistēmas. EESK ierosina ņemt to vērā sistēmiskos risinājumos, ko izstrādāja Eiropas Komisija.

1.15. Tā kā individuālo ražojošu patērētāju saražotās enerģijas apjoms ir neliels, ražojošu patērētāju piekļuvi tīklam nevajadzētu ierobežot.

1.16. Patērētāju ražotas enerģijas attīstība nozīmē, ka sadales un pārvades tīkli un to darbība ir atbilstoši jāpielāgo. Ražojošiem patērētājiem ir jāpiedalās ar to saistīto izmaksu segšanā, tomēr šai dalībai ir jānosaka pārredzami principi.

1.17. Patērētāju ražotas enerģijas attīstības priekšnoteikums ir tuvumā esošu viedo tīklu vienlaicīga izvēršana. EESK uzskata, ka viedo skaitītāju plaša izmantošana ir tīkla infrastruktūras neatņemama sastāvdaļa, un tāpēc patērētājiem nebūtu tieši jāsedz finanšu izmaksas. EESK vērs uzmanību uz to, ka ir jānodrošina iegūto datu aizsardzība.

1.18. Patērētāju ražotas enerģijas priekšrocības strauji augs, pateicoties mazo enerģijas glabātavu attīstībai. Komiteja ierosina turpināt koncentrēt zinātnisko un pētniecības darbu uz esošo enerģijas uzglabāšanas tehnoloģiju pilnveidošanu un jaunu tehnoloģiju izstrādi.

1.19. Ražojošu patērētāju enerģijas ražošanas kooperatīvu vai citu apvienību izveide ir veids, kā paātrināt patērētāju ražotas enerģijas attīstību. Ražojoši patērētāji, kas darbojas grupā, ir efektīvāki, jo tas viņiem ļauj, citastarp, samazināt enerģijas ražošanas izmaksas, nostiprināt viņu pozīciju enerģijas tirgū, kā arī sniegt tiešu ieguldījumu vietējā energoapgādes drošībā.

1.20. Ražojošu patērētāju grupa var labāk pielāgot saražotās enerģijas daudzumu savām vajadzībām. Tas ļaus turpmāk ierobežot enerģijas pārvadi, tādējādi samazinot enerģijas izmaksas grupas dalībniekiem. Ražojošu patērētāju grupa labāk nekā individuālie ražojoši patērētāji ietekmē pārvades un sadales tīklu, jo piedāvājuma un pieprasījuma svārstības ir mazākas.

1.21. EESK aicina Eiropas Komisiju saistībā ar zema enerģijas patēriņa ēku celtniecības pasākumiem lielu nozīmi piešķirt patērētāju ražotas enerģijas attīstībai.

1.22. Komiteja ierosina Komisijai ar patērētāju ražotu enerģiju saistītus problēmjaudātumus ņemt vērā iniciatīvās, kuras jau tiek īstenotas, proti, priekšlikumā par elektroenerģijas tirgus struktūras pārveidošanu un atjaunojamu energoresursu tiesību aktu kopuma pārskatīšanā.

1.23. EESK uzskata, ka priekšrocības, ko rada patērētāju ražota enerģija, jāizmanto aktīvajā politikā, kura vērsta uz enerģētiskās nabadzības samazināšanu un sociāli īpaši neaizsargātu grupu aizsardzību, kā arī lai risinātu problēmas saistībā ar senioru ekonomiku un sabiedrības novecošanu. Šajā sakarā būtiska nozīme būs pilsoniskās sabiedrības organizāciju līdzdalībai.

1.24. Patērētāju veiktas ražošanas plašā attīstība sniedz arī iespēju aktivizēt vietējo uzņēmējdarbību, kā arī radīt jaunas darbvietas saistībā ar vajadzīgā aprīkojuma ražošanu un pakalpojumu sniegšanu.

1.25. Milzīga ietekme uz to, kā turpmāk attīstīsies patērētāju ražotas enerģijas jomas, ir vietējo un reģionālo pašvaldību iesaistei. EESK iesaka Komisijai iekļaut šo jautājumu Pilsētas mēru pakta darbībās.

1.26. Tā kā dalībvalstīs patērētāju ražotas enerģijas attīstības līmenis ir atšķirīgs, ir vēlams organizēt dažāda veida pieredzes apmaiņu. Komiteja aicina Komisiju pārraudzīt patērētāju veiktas ražošanas attīstību dalībvalstīs, iekļaujot šo jautājumu gada ziņojumā par Enerģētikas savienību. Savākie dati būs ļoti noderīgi katras dalībvalsts pasākumu īstenošanā.

1.27. Patērētāju veiktas ražošanas vispārēja ieviešana ir sarežģīts, daudzpusējs un ilgstošs process. Tāpēc svarīgi ir, lai risinājumi, kas stimulē patērētāju ražotas enerģijas attīstību, būtu stabili ilgtermiņā.

2. Vispārēja informācija

2.1. Piekļuve enerģijas avotiem, piegādes drošība, cenu politika, kurā ņemtas vērā sociālo grupu un mazāk aizsargāto patērētāju intereses, ir galvenās problēmas gan sabiedrībai un politiskās pārvaldes iestādēm, gan individuālajiem patērētājiem.

2.2. Vēl nesenā pagātnē efektīvai enerģijas iegūšanai cilvēki nepazina citu paņēmienu kā sadedzināšana, izņemot, iespējams, hidroenerģijas izmantošanu. Tehnikas progress pavēra iespējas iegūt lielapjoma enerģiju, neko nededzinot. Cilvēks iemācījās iegūt enerģiju vistīrākā veidā no saules gaismas, tādējādi nepiesārņojot vidi. Turklāt enerģijas avots ir bez maksas un neizsīkstošs, jāmaksā tikai par iekārtām.

2.3. Tikpat efektīvi var nodrošināt elektroenerģijas ražošanu, izmantojot vēja enerģiju, kas ir no tā paša avota, proti, saules, kura dažādi sasildot zemi, rada gaisa plūsmas. Tas pats attiecas uz biomasu, jo fotosintēze ir galvenais tās atjaunošanas iemesls.

2.4. Atjaunojamās enerģētikas attīstība ir nenovēršama; tā ir saistīta ar fosilā kurināmā ierobežotu pieejamību sakarā ar tā arvien lielāku patēriņu, daudzu valstu atkarību no enerģijas importa, globālo sasilšanu un gaisa piesārņotību. Šo problēmu dēļ Eiropa un līdz ar to vairums pasaules lielāko tautsaimniecību sāka ieguldīt atjaunojamajos energoresursos.

2.5. Zemes samītā, kas notika 1992. gadā Riodežaneiro, tika pieņemti sociālās un ekonomikas politikas pamatprincipi, kuri nosaka vides aizsardzību, – konkrēti, Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā konvencija par klimata pārmaiņām.

2.6. ANO Ģenerālā asambleja 2015. gada septembrī pieņēma ilgtspējīgas attīstības mērķus. Viens no tiem ir nodrošināt visiem piekļuvi ilgtspējīgai enerģijai (7. mērķis). Pašlaik 1,2 miljardiem pasaules iedzīvotāju nav piekļuves elektroenerģijai.

2.7. Vairāk nekā 120 miljoniem ES iedzīvotāju draud nabadzība vai sociālā atstumtība. Mājsaimniecībās, kurās visi ir bezdarbnieki, dzīvo 10 % Eiropas iedzīvotāju; palielinās bezpajumtnieku skaits. Šie dati vienlaikus atspoguļo enerģētisko nabadzību.

2.8. Pilsoniskā sabiedrība būtiski atbalsta atjaunojamos energoresursus. To apliecina pāvesta Franciska 2015. gada ekoloģijas tēmai veltītā enciklika, kā arī islāma, hinduisma un budisma reliģisko līderu paziņojums par klimata pārmaiņām. Viņi aicināja ticīgo kopienas iesaistīties nulles emisiju vai mazoglekļa nākotnes veicināšanā.

2.9. Kā apstiprinājums tam, ka nepieciešams atteikties no fosilajiem energoresursiem, bija mērķi, kas tika pieņemti 2015. gadā Parīzē notikušajā COP21 konferencē, kurā piedalījās aptuveni 200 valstis. Runa ir pirmām kārtām par apņemšanos "saglabāt pasaules vidējās temperatūras pieaugumu ievērojami zemāk par 2 °C salīdzinājumā ar pirmsindustriālās līmeni un turpināt centienus samazināt temperatūras paaugstināšanos par 1,5 °C".

3. Digitālā revolūcija. Impulss patērētāju veiktas ražošanas attīstībai

3.1. Pēdējā pusgadsimtā iedzīvotāju skaits ir trīskāršojies. Sakarā ar pasaules finanšu sistēmas nestabilitāti pasaules ekonomikai draud ilgtermiņa stagnācija. Augsts bezdarba līmenis un arvien lielākas enerģijas izmaksas radīja nestabilitāti daudzās valstīs; pieauga darbības izmaksas uzņēmumiem un papildu slods patērētājiem.

3.2. Pasaule saskārās ar nepieciešamību mainīt paradigmu ekonomikā un pārveidot uzņēmējdarbības modeļus, tostarp arī sociālajā jomā. Jaunās sistēmas instrumenti radās, pateicoties globālajai digitālajai revolūcijai un lietiskajam internetam.

3.3. Līdz 2020. gadam tirgū darbosies vairāk nekā 50 miljardi ierīču, kas pieslēgtas tīklam, t. i., septiņas reizes vairāk nekā cilvēku pasaulē. Viedtālrunis, nevis personālais dators, jau ir kļuvis par galveno saziņas rīku ar pasauli. Tirgū 2020. gadā būs aptuveni 6,1 miljards viedtālrunu.

3.4. Lietiskais internets deva iespēju miljoniem cilvēku piedalīties sociālajos tīklos. Ir parādījies sadarbīgā patēriņa modelis, kas ir labāk pielāgots sabiedrības organizācijai un ir orientēts uz sociālo kohēziju. No centralizētām iestādēm, kas pārvalda "no augšas", ekonomika sāk pāriet uz sadarbīgā patēriņa ideju, un daudzas atstumtas sabiedrības grupas iegūst iespēju aktīvi piedalīties ekonomikā.

3.5. Izmantojot tiešsaites platformas, patērētājs var kļūt par ražotāju, kas rada un patstāvīgi izplata informāciju un produktus, kuri saražoti ar 3D printeriem. Platformas dod iespēju kopīgot mašīnas, mājas, apģērbus un citas preces. Patērētājs/ražotājs pats var piedāvāt apmācību internetā, saņemt ārsta konsultāciju vai atrast amatnieku mājokļa remontam. Apejot banku sistēmu un izmantojot kolektīvo finansēšanu, sociālie uzņēmēji var finansēt savu saimniecisko darbību jaunas sadarbīgas ekonomikas ietvaros.

3.6. Ņemot vērā digitālās iespējas, sociālais kapitāls kļūst tikpat svarīgs kā finanšu kapitāls, piekļuve kļūst svarīgāka par īpašumu, bet "maiņas vērtība" kapitāla tirgos arvien biežāk tiek aizstāta ar sadarbības kopienas "kopīgo vērtību".

3.7. Līdz ar digitālo tehnoloģiju attīstību un jauniem uzņēmējdarbības modeļiem enerģētikas jomā, tostarp decentralizētas enerģijas ražošanas modeli, uz lauku apvidiem, aglomerāciju priekšpilsētām, viengimenes māju rajoniem, kopienām, kas dzīvo vienā mājā, un uz dzīvokļu kooperatīviem var raudzīties kā uz lielām elektrostacijām ar milzīgu potenciālu. Vai arī kā uz decentralizētas enerģijas ražošanas kopumu, uz kura balstās jaunā energodrošības doktrīna, kas tiek veidota "no apakšas", proti, no mājsaimniecībām, lauku saimniecībām, maziem uzņēmumiem vai mikrouzņēmumiem.

3.8. Pateicoties sadarbīgai ekonomikai, enerģētikas nozarē internets ir devis iespēju piedalīties sociālajos tīklos miljoniem cilvēku, kas ražo elektroenerģiju savos mājokļos, biroju ēkās un uz noliktavu jumtiem un kuri pēc tam ar to dalās, izmantojot “enerģijas internetu”, tādā pašā veidā, kā pašlaik mēs radam un apmaināmies tīklā ar informāciju. Šīs sistēmas elementi, kas ir vēl ievērojami jāattīsta, ir šādi: enerģijas uzglabāšana, energotīklu “internetizācija” un elektriskie automobiļi.

4. Ceļā uz decentralizētiem atjaunojamiem energoresursiem

4.1. Lai iegūtu tīru enerģiju, kas papildinātu tirgu un aizstātu fosilo kurināmo, ir jāpārveido enerģētikas sistēmas un jāievieš noteikumi attiecībā uz jaunu dalībnieku iesaistīšanos šajā tirgū.

4.2. Saskaņā ar Lisabonas līguma noteikumiem (2. panta 3. punkts) ilgtspējīga attīstība Eiropā notiek sociālās tirgus ekonomikas ietvaros. Šajā kontekstā svarīga nozīme ir pilsoniskās sabiedrības partneriem, bet energosistēmu pārveides pieņemšanai sabiedrībā, jo īpaši vietējā līmenī, ir izšķiroša nozīme.

4.3. ES ir noteikusi mērķus līdz 2030. gadam attiecībā uz Enerģētikas savienību un Eiropas pārtapšanu augstas efektivitātes un mazoglekļa ekonomikā. Divi galvenie mērķi ir šādi: par 40 % samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas un līdz 27 % palielināt atjaunojamo energoresursu īpatsvaru; minētie rādītāji nav precizēti katrai valstij. Zema enerģijas patēriņa ekonomikai vajag nodrošināt energoapgādes drošību un mazoglekļa ekonomiku, bet ilgākā termiņā – vietējās enerģijas ražošanas un patēriņa pieaugumu. Saskaņā ar jaunākajiem pieejamajiem datiem 2014. gadā atjaunojamo energoresursu izmantošana pasaulē ļāva samazināt CO₂ emisiju par 380 Mt.

4.4. Konkrēto mērķu vidū, kurus ES izvirzīja līdz 2030. gadam, ir privāto patērētāju un uzņēmumu enerģijas izdevumu samazināšana. Šiem dalībniekiem ir aktīvi jāiesaistās enerģijas tirgū, izmantojot iespējas, ko sniedz jaunās tehnoloģijas.

4.5. ES enerģijas bilance ir atkarīga no tirdzniecības. No ES iekšzemes bruto enerģijas patēriņa, kas veido 400 miljardus *euro* gadā, vairāk nekā puse tiek importēta. Daži pētījumi liecina, ka 2030. gadā Eiropas Savienības atkarība no ārējām enerģijas piegādēm var sasniegt 70 %. Tiek lēsts, ka, pateicoties atjaunojamiem energoresursiem, fosilās degvielas izmantošana pasaulē 2014. gadā samazinājās par 114 Mtoe.

4.6. ES enerģijas bilances uzlabošana ir kļuvusi par īpaši svarīgu jautājumu. Viens no risinājumiem ir tāds, ka individuālie patērētāji tieši iegūst enerģiju no daudzajiem vietējiem avotiem. Daudzām valstīm var būt grūtības nodrošināt savu sistēmu drošību, ja nav iekļaujoša augšupēja atbalsta enerģijas ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem vietējo vajadzību apmierināšanai.

4.7. Tehnoloģiju attīstība enerģijas ražošanai ar piemājas sistēmām, arvien efektīvāki risinājumi, kas ļauj uzkrāt enerģiju šajās iekārtās, enerģijas pārvade, izmantojot viedtīklus, un tās mērīšana ar viedskaitītājiem, vietējā enerģijas pieprasījuma pārvaldība nozīmē to, ka patērētāju sistēmas var ievērojami ietekmēt katras valsts energoresursu struktūru.

4.8. Atjaunojamo energoresursu nozare ir spēcīgs tehnoloģiskās inovācijas veicinošs faktors. Tā ir nepieciešama, lai būtiski pārveidotu Eiropas enerģētikas sistēmu digitālā vienotā tirgus stratēģijas ietvaros.

4.9. Digitālā vienotā tirgus stratēģijā, ko Eiropas Komisija publicēja 2016. gada maijā (COM(2015) 192 final), ir paredzēta gan pāreja, kuras rezultātā dažādās nozarēs pasīvie patērētāji kļūs par aktīviem ražojošiem patērētājiem (*prosumers*), gan arī iespēja iekļaut mikrouzņēmējus un vienotā tirgus stratēģiju lietiskā interneta digitālajā laikmetā. Šīs stratēģijas pamatā ir 3 pilāri: 1) uzlabot patērētāju un uzņēmumu piekļuvi digitālajām precēm un pakalpojumiem; 2) radīt piemērotus apstākļus digitālo tīklu un pakalpojumu attīstībai; 3) maksimāli izmantot Eiropas digitālās ekonomikas izaugsmes potenciālu. Šī stratēģija var sniegt ES ekonomikai ieguvumus 415 miljardu *euro* apmērā gadā un radīt simtiem tūkstošu jaunu darbavietu, tostarp atjaunojamo energoresursu jomā.

4.10. Tirgus, kurā dominē lielle enerģijas ražotāji un izplatītāji, ir jāatver individuālajiem dalībniekiem, tam ir jāklūst izkļiedētākam. Elektroenerģija neplūdis tikai centrāli regulētā veidā no lielajām elektrostacijām lejupēji pie klientiem. Tā tiks radīta daudzās atjaunojamu energoresursu ieguves vietās, kuras būs decentralizētas.

4.11. Elektroenerģijas ražošanas sadrumstalotības pakāpe ir jāpielāgo enerģijas patērētāju īpatnībām. Atšķirības šajā kontekstā var būt saistītas galvenokārt ar energoietilpīgo nozaru darbību attiecīgajā valstī.

4.12. Pašlaik energoapgādes drošība arvien vairāk ir atkarīga no enerģētikas sistēmas noturības pret teroristu uzbrukumiem. Attīstot decentralizētu ražošanu, vienlaikus tiek palielināta energoapgādes drošība, jo decentralizēta ražošana ir mazāk pakļauta terorisma draudiem.

4.13. Decentralizētie enerģijas avoti ļauj risināt problēmu saistībā ar energoapgādes nepārtrauktību uzņēmējiem, kuru darbība ir lielā mērā atkarīga no elektrības (piemēram, putnkopības fermas, pārstrādes uzņēmumi, saldētavas). ES ir valstis, kurās enerģijas padeves pārtraukumi ir līdz divdesmit minūtēm gadā, bet ir valstis, kurās padeves pārtraukumi svārstās vidēji no 450 līdz 500 minūtēm. Ražojošu patērētāju mikroiekārtas šiem ražotājiem garantē uzņēmējdarbības turpināšanu.

4.14. Iespējas, ko dod patērētāju decentralizēti ražotas enerģijas vispārēja attīstība, var izmantot sabiedrībai nozīmīgās ES jomās stratēģijas "Eiropa 2020" kontekstā: novecojošas sabiedrības demogrāfisko problēmu risināšanā, kā arī nabadzības un sociālās atstumtības novēršanā.

4.14.1. Viens no stratēģijas mērķiem ir vismaz par 20 miljoniem samazināt to cilvēku skaitu, kuri saskaras ar nabadzību un sociālo atstumtību, ņemot vērā to, ka šī parādība apdraud ļoti lielu iedzīvotāju skaitu – 122 miljonus. Šajā sakarā palīdzību var sniegt atbalsta darbības programmas, darba tirgus aktīvie instrumenti, kā arī mērķorientēts finansējums, tostarp vismaz 20 % piešķirums no Eiropas Sociālā fonda. Loģistikas un finansiāls atbalsts šiem cilvēkiem enerģētikas mikrokooperatīvu izveidei un/vai daļībai esošajos vietējos projektos saistībā ar lietisko internetu var pavērt ceļu uz profesionālo un sociālo integrāciju, kā arī ļaut novērst nabadzības risku.

4.14.2. Līdzīgas problēmas ir senioru ekonomikā. ES ir tāda vēsturiska uzdevuma priekšā, ar kuru neviena sabiedrība nekad agrāk nav saskārusies, proti, strauji pieaugoša ilgmūžība līdztekus vispārējai dzīves digitalizācijai; tāpēc ir jāievieš nestandarta risinājumi ekonomikas jomā, kā arī jaunas sociālās stratēģijas.

4.14.3. Uz vienu gadu jaunu iedzīvotāju 2060. gadā būs pat divi seniori⁽¹⁾. Uz vecāka gadagājuma iedzīvotājiem un gados vecākiem darba ņēmējiem būtu jāraugās nevis kā uz sociālo apdraudējumu un slogu, bet kā uz iespēju digitālās revolūcijas laikmetā izveidot ekonomiku, kurā netrūkst darbvietu (*job-rich economy*), kura izmanto senioru plašo pieredzi, brīvo laiku un finanšu kapitālu (kaut arī pieticīgu), lai veiktu drošus digitālā laikmeta ieguldījumus. Viena no iespējām būtu vecāka gadagājuma cilvēku kā e-senioru integrācija enerģijas ražošanas darbībā, piemēram, saistībā ar daudzdzīvokļu vai daudzģimeņu māju kooperatīvajām iekārtām.

5. Patērētāju ražota enerģija

5.1. Mūsdienu kapitālisma raksturiezīme bija patēriņa koncepcijas definīcija attiecībā pret ražošanas procesu un tās komercializāciju laikā, kad patēriņš beidza būt par bagāto privilēģiju un kļuva par masveida parādību.

5.2. Jēdzienu "ražojošs patērētājs" 1980. gadā ieviesa rakstnieks un futūrists *Alvin Toffler*. Savā grāmatā "Trešais vilnis" viņš aprakstīja patērētāja veiktu ražošanu kā parādību, kas ir iemesls tam, ka tirgū zūd atšķirtības starp ražošanu un patēriņu. Šis trešais vilnis bija process, kas aptvēra individuālo vai grupās organizēto ražojošu patērētāju līdzdalību tādu produktu ražošanā, kas paredzēti pašu patēriņam, tādējādi mainot robežlīniju starp ražotājiem un patērētājiem.

⁽¹⁾ OV C 389, 21.10.2016., 28. lpp.

5.3. Tāda tirgus koncepcija, kurā patērētāji, tostarp mājsaimniecības, tika uzskatīti vienīgi par pasīviem tirgus dalībniekiem, neatbilda uzdevumiem saistībā ar tehnoloģiju attīstību. *Marshall McLuhan* un *Barrington Nevitt* jau 1972. gadā paredzēja, ka līdz ar elektriskās tehnikas attīstību patērētājs varēs kļūt par ražotāju.

5.4. Mūsdienu sabiedrībā ekonomikas pamats ir droša enerģijas piegāde patērētājiem par pieņemamu cenu, cīņā pret enerģētisko nabadzību īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātām iedzīvotāju grupām.

5.5. Ražojoši patērētāji ir indivīdi, iedzīvotāju grupas vai mājsaimniecības un lauku saimniecības, kas var darboties organizētā veidā, piemēram, kā apvienības, fondi, kooperatīvi, kuri vienlaikus gan ražo, gan patērē enerģiju, kas tiek ražota mazās iekārtās, kuras atrodas māju pagalmos vai uz dzīvojamām un komerciālajām ēkām (vēja miniģeneratori, saules enerģijas paneļi, saules kolektori, siltumsūkņi). Par ražojošiem patērētājiem var būt arī mazie, tostarp sociālie, uzņēmumi un vietējās pašvaldības.

5.6. Ražojoša patērētāja jēdziens līdztekus elektroenerģijas ražošanai ietver siltumapgādi un aukstumapgādi.

5.7. Ražojošs patērētājs principā ražo paša vajadzībām. Viņš kļūst par patēriņa preču līdzradītāju. Par ražojošiem patērētājiem tiek uzskatītas arī personas, kuru saražotās enerģijas daudzums ir tuvs patērētājam, pat ja abi procesi nav paralēli, piemēram, persona ražo enerģiju galvenokārt dienas laikā, kad pati samērā maz to izmanto paša patēriņam, un pārdod pārpalikumu citiem patērētājiem; savukārt šī persona visvairāk enerģijas patērē tad, kad pati to ražo ievērojami mazāk.

5.8. Individuālajām vajadzībām paredzēta ražošana nozīmē dzīvesveida maiņu. Parasti tas saistās ar neapmierinātību ar masveida un standartizētu ražošanu. Digitālajā laikmetā mūsdienu patērētāji vēlas, lai pret viņiem izturas kā pret indivīdiem, un viņi saskata iespēju apmierināt individuālās vajadzības un vēlmes. Viņi apzināti iesaistās vides aizsardzības un siltumnīcefekta gāzu emisijas samazināšanas projektos.

5.9. Pāreju uz modernu enerģētiku ražojoši patērētāji saista ar attīstību, kā arī ar vajadzību pēc radošuma un neatkarības. Tirgū visaktīvākā ražojošu patērētāju grupa ir tikla paaudze. Tā atšķiras ar to, ka raugās uz pasauli nevis caur patēriņa, bet radīšanas prizmu. Šī paaudze tiecas apmierināt vajadzības saistībā ar brīvību, sabiedrisko uzticamību, strauju dzīves ritmu un novatorismu.

5.10. Pirmie patērētāja veiktas ražošanas procesi izvērās no vienkāršām pašapkalpošanās darbībām pakalpojumu un e-komercijas jomā, ņemot vērā patēriņu, kas nav vērst uz tirgu. Cits iemesls patērētāju veiktas ražošanas izvēršanai ir pārmaiņas darba tirgū, ikdienas darbību digitalizācija, iespēja strādāt mājās (teledarbs), vairāk brīvā laika un vajadzība to izmantot iespējami labākā veidā.

5.11. No tirgus aspekta raugoties, patērētāja veiktas ražošanas attīstības iemesls ne tikai enerģētikas, bet arī citās jomās bija tas, ka krīzes laikā mājsaimniecību ienākumi samazinājās, pakalpojumu un preču cenas palielinājās, bija jātaupa ikdienā un ekonomisku apsvērumu dēļ pašam bija sev jāsniedz pakalpojumi vai jāražo produkti.

5.12. Daudzas valstis atzīst priekšrocības, ko nodrošina decentralizētu enerģijas avotu, tostarp mikroiekārtu, paralēla attīstība. Parasti šo mikroiekārtu jaudas augšējā robežvērtība ir 50–100 kW. Tas jo īpaši attiecas uz patērētāju veiktas ražošanas iekārtām.

5.13. Patērētāja veiktu enerģijas ražošanu var uzskatīt par būtisku elementu pārejai uz decentralizētu ražošanu, un tas kopumā ir vēlams risinājums, ņemot vērā energoapgādes drošību, kā arī vides un sociālos apsvērumus.

5.14. Patērētāja veiktas ražošanas plaša īstenošana varētu būtiski atvieglot to uzdevumu īstenošanu, kas noteikti Parīzē notikušās COP 21 konferences secinājumos.

5.15. Nodrošinot patērētājiem iespēju aktīvi izmantot jaunās tehnoloģijas, ES viņiem pievērta īpašu uzmanību enerģētikas politikā. Pēdējos gados ir parādījušās jaunas atjaunojamo energoresursu tehnoloģijas gan lielrūpniecības iekārtām, gan maza mēroga projektiem un vienlaikus ir būtiski samazinājušās ieguldījumu pamatizmaksas. Piemēram, saules enerģijas moduļu izmaksas laikā no 2008. gada līdz 2012. gadam samazinājās par 80 %. Tāpēc uzņēmumi un mājsaimniecības varēja sākt izdevīgi ražot un patērēt savu elektroenerģiju.

5.16. Ņemot vērā priekšrocības, kas rodas no patērētāja ražotas enerģijas attīstības, ir lietderīgi sekmēt potenciālo ražojošu patērētāju darbību šajā jomā. Šāds atbalsts var nozīmēt administratīvo šķēršļu likvidēšanu un administratīvo procedūru vienkāršošanu, atvieglojumus tīkla pieslēgumiem vai labvēlīgus nosacījumus enerģijas pārpalikumu pārdošanā.

6. Enerģijas ražošanas kooperatīvi kā ražojoši patērētāji

6.1. Enerģijas ražošanas kooperatīvs nav ierobežots personu skaita ziņā un ir brīvprātīga apvienība, kas ir juridiska persona un kuras mērķis ir kopīgi apmierināt tās locekļu pieprasījumu pēc enerģijas.

6.2. Par ražojošu patērētāju var būt gan individuālas personas, gan daudzdzīvokļu mājas kaimiņi. Runāt par kooperatīvu varam tad, ja ieguldījums patērētāja veiktas ražošanas iekārtā apvieno vairākas personas. Tās var būt veselās iedzīvotāju grupas konkrētā teritorijā. Mērķis ir ražot elektroenerģiju vai siltumenerģiju no atjaunojamiem energoresursiem pašpatēriņam, eventuāli pārpalikumu pārdodot tīklam. Vācijā šim nolūkam pietiek ar 3 fiziskām personām, Polijā – ar 10 fiziskām vai 3 juridiskām personām.

6.3. Vācijā pēdējos gados gūtā pieredze liecina, ka kooperatīva mērķis nav maksimālās peļņas gūšana, bet galvenokārt ekonomiska palīdzība un atbalsts saviem locekļiem. No gandrīz tūkstoša kooperatīvu katrs ceturtais pašfinansējās, izmantojot tikai locekļu iemaksas. Citos gadījumos divas trešdaļas finansējuma tika iegūtas no kooperatīvajām bankām. Katram loceklim ir viena balss neatkarīgi no finansiālā ieguldījuma lieluma. Parasti šīs iemaksas, kas noteiktas statūtos, nav lielas. Ja kooperatīvs cieš zaudējumus, tos sedz katrs loceklis tādā apmērā, kas nepārsniedz dalības ieguldījumu.

6.3.1. Tāpat kā ikvienam uzņēmumam, kooperatīviem ir pienākums darboties ekonomiski efektīvi. Kooperatīvu darbības priekšrocība bija niecīgs bankrotu skaits (aptuveni 0,1 % no visiem bankrotiem Vācijā). Dividendes, kas sākotnēji sasniedza vidēji 5–6 %, pašlaik ir 2–3 % apmērā.

6.3.2. Vācijā pašvaldības ir ļoti svarīgi enerģijas ražošanas kooperatīvu partneri ne tikai tāpēc, ka padara pieejamus ieguldījumiem pašvaldību jumbus un ēkas. Bieži vien mērs ierosina iniciatīvu izveidot enerģijas ražošanas kooperatīvu un cenšas pārliecināt iedzīvotājus par šo ideju.

6.4. Enerģijas ražošanas kooperatīva izveides būtiska iezīme ir iespēja iegūt enerģiju par zemākām izmaksām, nekā to ražojot individuāli.

6.5. Enerģijas ražošanas kooperatīvs ievērojami stiprina ražojošu patērētāju pozīciju attiecībā pret enerģijas tirgus lielajiem dalībniekiem.

6.6. Enerģijas ražošanas kooperatīvi ir arī veids, kā tieši iesaistīt iedzīvotājus energoapgādes drošības uzlabošanā attiecīgajā teritorijā. Tam ir liela nozīme risinājumu optimizācijā, lai tie būtu pielāgoti vietējo kopienu vajadzībām un apstākļiem.

6.7. Jo īpaši vecajās ES valstīs kooperatīvu kustībai bija liela nozīme izaugsmes veicināšanā un ekonomikas konkurētspējas palielināšanā, kā arī tādu Eiropas vērtību atbalstīšanā kā solidaritāte, pašpārvalde un demokrātija. Kooperatīvu ekonomiskais potenciāls vecajās ES valstīs joprojām ir milzīgs. Sociālistiskā reālisma valstīs Viduseiropā un Austrumeiropā kooperatīvu kustības sociālistiskā izcelsme, kā arī šajās valstīs īstenotā politika, kas paredzēja kooperatīva pakļaušanu centrālajām un vietējām pārvaldes iestādēm, pašlaik ir traucēklis un nepamatoti negatīvi ietekmē attieksmi pret ražojošu patērētāju kooperatīviem.

6.8. Pašpatēriņa modelis deva iespēju samazināt enerģijas izmaksas, jo īpaši maziem un vidējiem uzņēmumiem, kuriem nopietnu slogu radīja augstas elektroenerģijas cenas. Patērētājiem, kas dzīvo daudzdzīvokļu mājās, ir kļuvuši pieejami jauni modeļi, piemēram, mājsaimniecībām vai trešām personām piederoši saules enerģijas paneļi uz jumtiem vai projekti, kurus īsteno kooperatīvi, kas enerģiju ražo no atjaunojamiem energoresursiem.

Briselē, 2016. gada 19. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Georges DASSIS*
